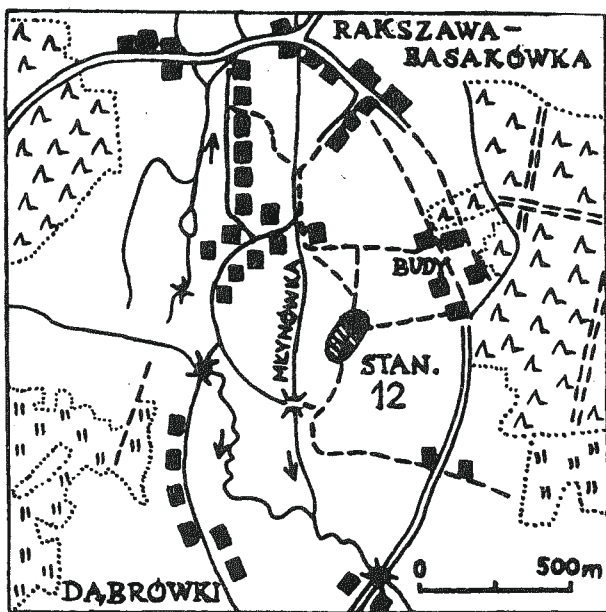

Elżbieta Klosińska

Osada kultury trzcinieckiej w Rakszawie, stanowisko 12, woj. Rzeszów

Przedstawiane sprawozdanie posiada charakter wstępnej prezentacji wyników badań wykopaliskowych sezonu 1983 na osadzie kultury trzcinieckiej w Rakszawie, gm. loco.

Stanowisko zostało odkryte podczas badań powierzchniowych jesienią 1982 roku. Zebrano wówczas liczne fragmenty ceramiki, należącej - bez wątplenia - do kultury trzcinieckiej. W związku z unikatowym charakterem stanowisk z początków epoki brązu na terenie Rzeszowszczyzny¹, zdecydowano się na badania wykopaliskowe. Badania, finansowane przez Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, przeprowadzono w dniach 9-24 VI i 2-15 VIII 1983 roku. Kierowała nimi autorka sprawozdania przy współpracy uczniów ze szkół rakszawskich.

Ryc. 1. Rakszawa, woj. Rzeszów., stan. 12. Położenie stanowiska.

Stanowisko zajmuje zachodni skłon piaszczystego pagórka nad rzeką Młynówką, dopływem Wisłoka (ryc. 1). W trakcie tegorocznych badań nie udało się rozpoznać zasięgu stanowiska, sądząc jednak po rozrzucie ceramiki, mogło ono zajmować obszar około 2 hektarów. Największa koncentracja ceramiki wystąpiła na polach J. Mączki i J. Plisia. Tam też założono wykopy (I, II, III).

W y k o p I.

Posiadał wymiary 2x4 m. Po zdjęciu humusu współczesnego, na głębokości od 35 do 40 cm² ukazała się warstwa o strukturze plamistej (ziemia jasnobrunatna-próchnica pierwotna przemieszana z piaskiem). W warstwie tej stwierdzono fragmenty ceramiki (tabl. I, 8-10). Poniżej wystąpiła warstwa piasku z wkładkami humusu pierwotnego, które interpretować można jako kretowiny lub ślady po korzeniach drzew. Z warstwy tej pozyskano nieliczne fragmenty ceramiki. Na głębokości 110 cm stwierdzono biały piasek calcowy z zaciekami żelazistymi.

W y k o p II.

Założony w centralnym obszarze koncentracji ceramiki. Posiadał wymiary 5x5 m. Na głębokości 30 cm wystąpił humus pierwotny o strukturze plamistej z licznymi ułamkami ceramiki (tabl. II, 1-4). Poniżej, w środkowej części wykopu, na głębokości 40 cm, odsłonięto zarys niewielkiego obiektu wraz z towarzyszącą mu jamą 1 (ryc. 2). Obiekt I, o wymiarach 3x2 m, miał kształt owalny, w profilu niekowaty. Dłuższą osią wyznaczał kierunek N-S. Od strony NE, E, S i SW otaczał go rząd słupów, na których wspierały się ściany i zadaszenie. Tę samą funkcję spełniał zapewne słup wewnętrzny.

Płytką niecka obiektu (o miąższości dochodzącej do 25 cm) wypełniona była brunatną ziemią z grud-

kami polepy i fragmentami ceramiki (tabl. II, 5-7, 9). Pochodzi stąd także mały paciorek gliniany (tabl. II, 8). W północnym i południowym krańcu obiektu I znajdowały się dwa paleniska. Palenisko północne było wypełnione intensywnie ciemną ziemią, zawierającą węgle drzewne (niekiedy dość duże kawałki spalonego drewna), popiół, ułamki muszli, drobne kamienie oraz liczne fragmenty ceramiki (tabl. III, 1-4).

W odległości 75 cm od obiektu I znajdowała się płytka, nieckowata jama, 1, wypełniona brunatną ziemią i węglami drzewnymi. Znalaziono tu także ułamek ceramiki.

Po wyeksplorowaniu obiektu, na głębokości 60-70 cm, ukazała się warstwa żółtego piasku (bez zabytków), a pod nią, na głębokości 80-110 cm, biały całec w wkładkach rudy.

W y k o p III.

Posiadał wymiary 3×4 m. Obiektów nie stwierdzono. Zaobserwowano tu podobną sytuację stratygraficzną, jak w wykopie I. Z warstwy plamistej (głębokości 30 cm) zebrano liczne ułamki ceramiki (tabl. III, 5, 6).

W obecnej chwili stan przebadania osady w Rakszawie pozwala jedynie na wyciąganie wniosków natury ogólnej. Dopiero badania przyszłych sezonów umożliwią ich sprecyzowanie.

Ciekawym odkryciem tegorocznego sezonu jest obiekt I (ryc. 2). Jego kształt oraz niewielkie wymiary pozwalają przypuszczać, że mógł być to szałas, którego pokrycie ścian i zadaszenie wspierało się na słupach-żerdziach. Wejście znajdowało się zapewne od strony zachodniej. Taki charakter obiektu wiąże się, być może, z osadnictwem typu sezonowego. Zawartość palenisk sugeruje zajęcia mieszakańców szałasów; zajmowano się eksploatacją środowiska wodnego (muszle małża) oraz, być może, łowiectwem lub hodowlą (kość).

Obiekt z Rakszawy nie znajduje sobie podobnych na znanych dotąd osadach kultury trzcinieckiej. Na niektórych stanowiskach występują, co prawda, ślady dołków posłupowych, lecz wyznaczających zarysy większych założeń naziemnych. Przykładów dostarczyć mogą pobliskie osady kultury trzcinieckiej w Wierzawicach, gm. Leżajsk (stan. 4)³ i w Rzeszowie-Baranówce (stan. 88)⁴. Na tym ostatnim stanowisku odkryto obiekty słupowe o wymiarach 5x4,5 m i 8x6 m.

Materiał ceramiczny pod względem cech technologicznych, tektonicznych i ornamentacyjnych wykazuje cechy typowe dla wytwórczości ceramicznej kultury trzcinieckiej. Zwraca uwagę szczególnie jednolitość technologiczna ceramiki z Rakszawy: barwa ceglasto-brunatna, duża ilość grubego tłuczni granitowego w domieszce oraz bardzo słaby wypał.

Jedynym wyjątkiem jest tu paciorek gliniany bez śladów intencjonalnej domieszki i o dobrym wypale (tabl. III, 8).

Ze względu na słaby stan zachowania ceramiki i jej ułamkowy charakter, zasób form ceramicznych staje się trudny do odczytania. Można przypuszczać jednak, że na osadzie w Rakszawie reprezentowane były formy esowate (tabl. I, 8; tabl. II, 4; tabl. III, 1, 3), beczułkowate (tabl. II, 2), misy (tabl. I, 1, 10) oraz cedzidła (tabl. I, 2).

Niezwykle ubogi inwentarz krzemienisty, stanowiły 3 krzemienie narzutowe, w tym 1 ze śladami retuszu (tabl. I, 7).

Wstępny charakter badań nie pozwala na ustalenie w chwili obecnej pozycji chronologicznej osady w Rakszawie. Ogólnie można ją odnieść do II okresu epoki brązu. Dokładniejsze datowanie przyniosą badania przyszłych sezonów.

Materiały i dokumentację złożono w Muzeum Okręgowym w Rzeszowie.

P r z y p i s y

¹ Starszy okres epoki brązu na obszarze województwa rzeszowskiego reprezentowany był do niedawna przez jedno stanowisko kultury trzcinieckiej w Płazówce, gm. Stary Dzikowiec. Por.: T. A k s a m i t, *Sprawozdanie z działalności Ośrodka Archeologicznego w Rzeszowie w latach 1960 i 1961, za rok 1962*, Rzeszów 1962, s. 37. Badania powierzchniowe w ramach AZP, prowadzone w ciągu ostatnich lat w okolicach Rzeszowa i Łańcuta przyniosły szereg nowych stanowisk kultury trzcinieckiej.

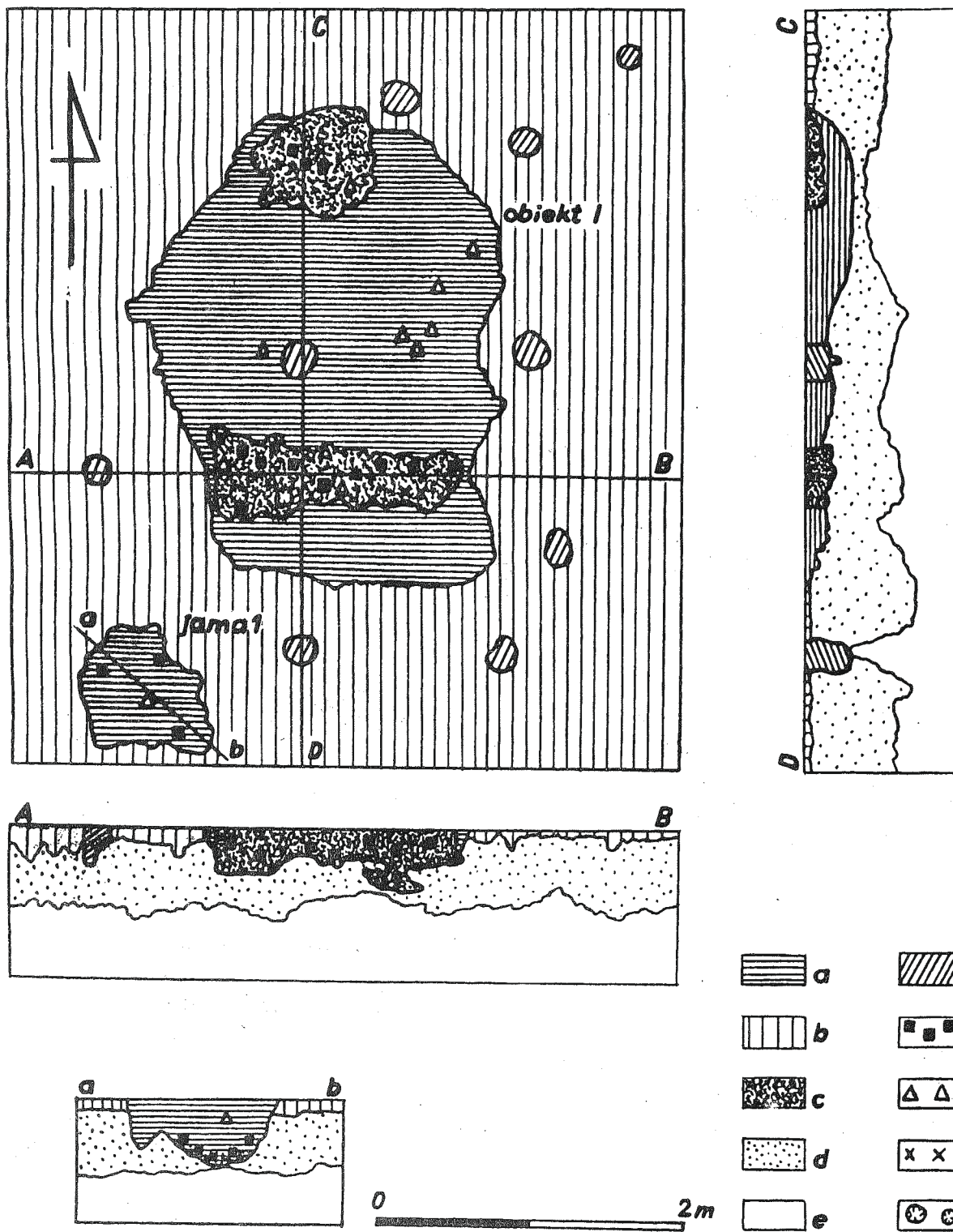
Wymienić tu należy zwłaszcza stanowiska w gminie Białobrzegi: Budy Łańcuckie (stan. 16, 21, 24), Korniaktów (stan. 1A), Białobrzegi (stan. 2), w gminie Żołynia: Smolarzyny (stan. 4), Żołynia (stan. 7), gminie Czarna: Krzemienica (stan. 2), Czarna (stan. 2), w gminie Łańcut: Kosina (stan. 31), Sonina (stan. 3) oraz w gminie Świlcza: Trzciana (stan. 9), Mrowła (stan. 10), Świcza (stan. 23 A, B).

Ogółem w ostatnich latach na terenie województwa rzeszowskiego odkryto ponad 20 stanowisk kultury trzcinieckiej, a postęp badań powierzchniowych w przyszłości z pewnością powiększy tę liczbę. Fakty te stwarzają optymistyczną podstawę do badań nad starszym okresem epoki brązu na Rzeszowszczyźnie, a także do roważań nad genezą grupy tarnobrzesckiej.

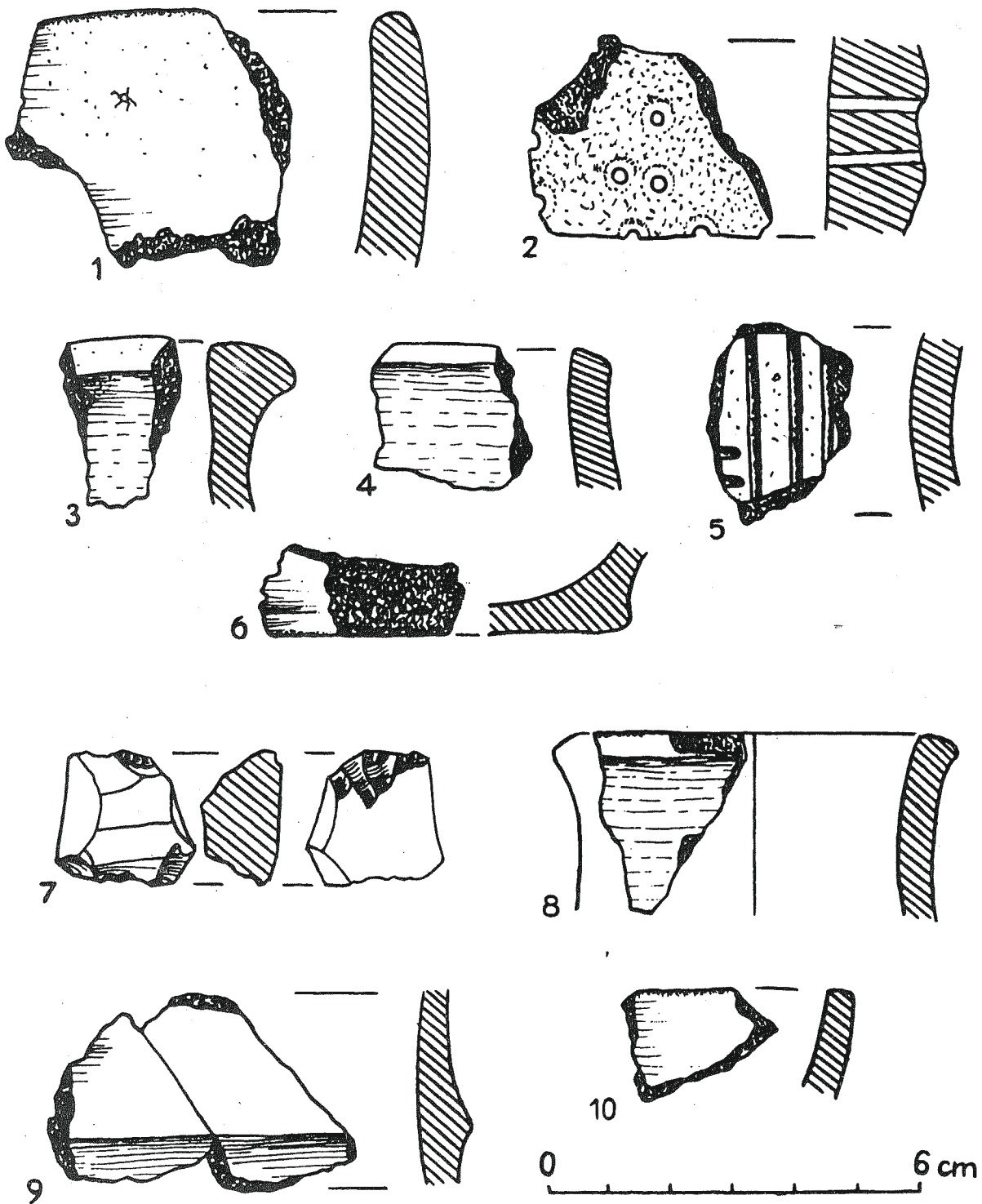
² Głębokość namierzano od powierzchni gruntu.

³ „Inf. Arch.” Badania 1978, Warszawa 1979, s. 72-73.

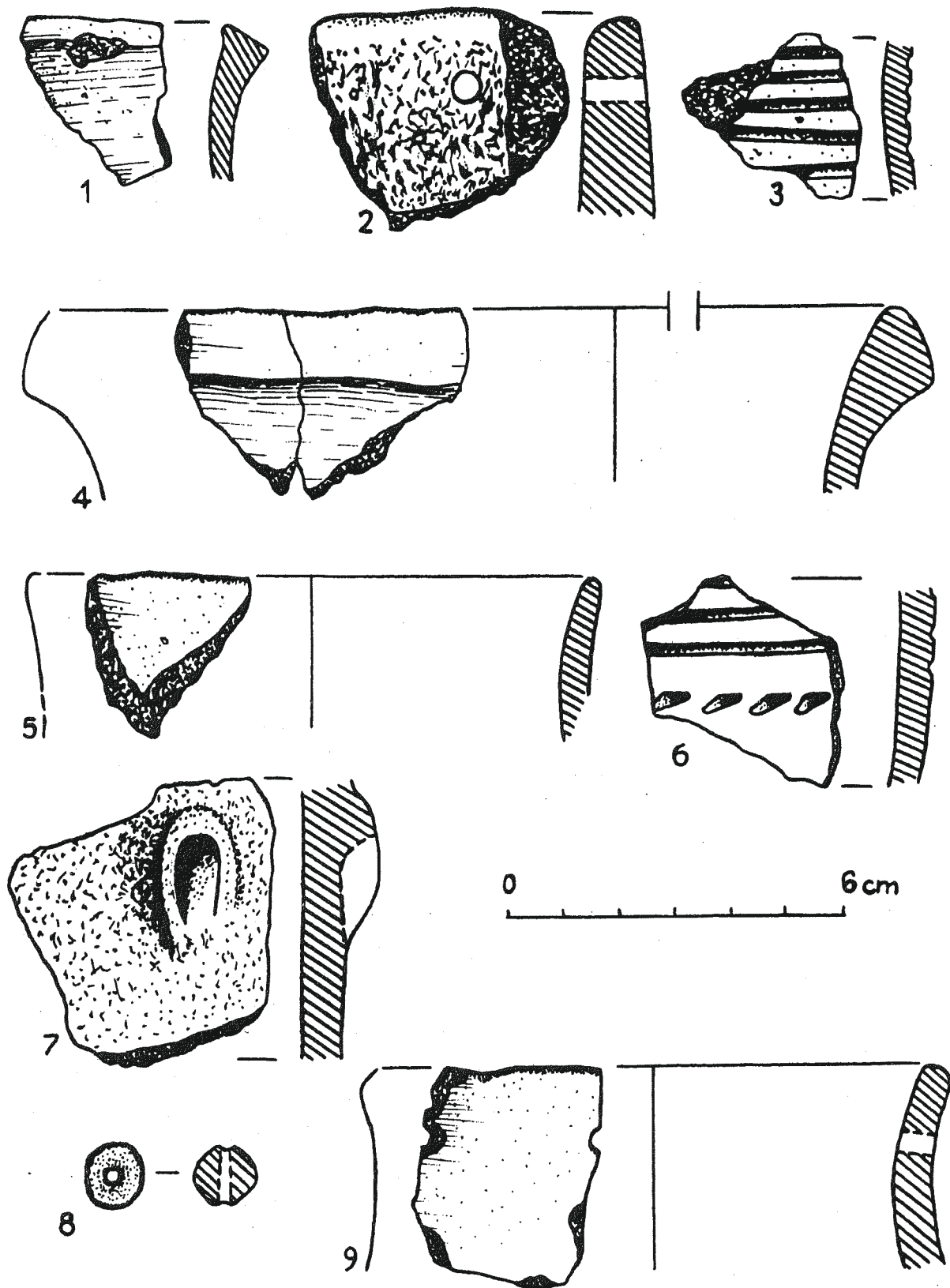
⁴ „Inf. Arch.”. Badania 1981, Warszawa 1982, s. 53-55.

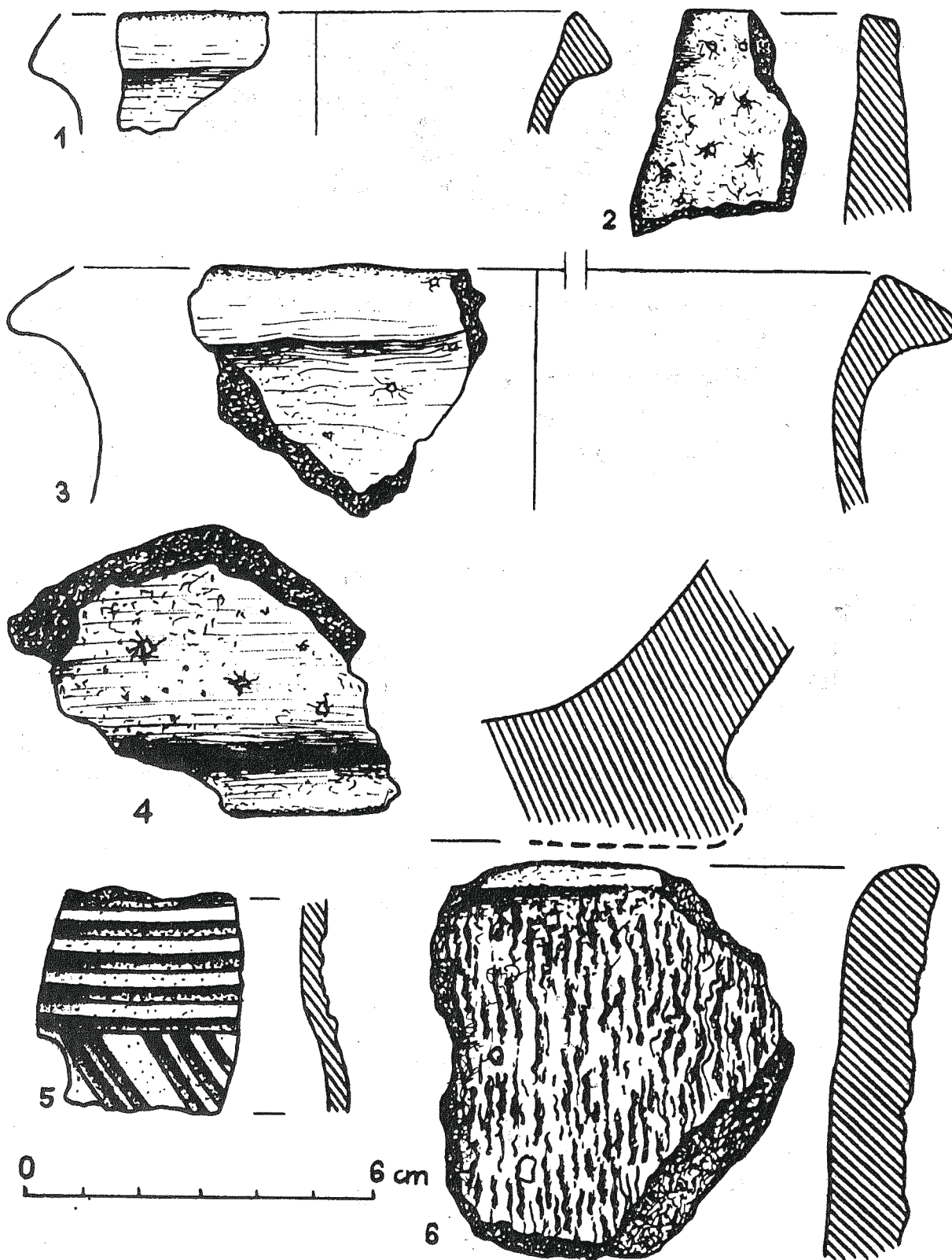
Ryc. 2. Rakszawa, woj. Rzeszów, stan. 12. Wykop II. Rzut poziomy obiektu I i jamy 1 (głębokość 40 cm). Profile obiektu I i Profil jamy 1. Legenda: a) ziemia brunatna, b) ziemia jasnobrunatna o strukturze plamistej (próchnica pierwotna przemieszana z piaskiem), c) ziemia czarna z popiołem, d) żółty piasek, e) biały całec z wkładkami rudy, f) brunatne wypełniko dołków postępujących, g) węgle drzewne, h) ceramika, i) muszle, j) kamienie

TABL. I. Rakszawa, woj. Rzeszów, stan. 12. Ceramika z powierzchni stanowiska (1-6). Ceramika i krzemień z wykopu I (7-10).

TABL. II. Rakszawa, woj. Rzeszów, stan. 12. Wykop II. Ceramika z wypełniska obiektu I (1-9).

TABL. III. Rakszawa, woj. Rzeszów, stan. 12. Wykop II. Ceramika z paleniska obiektu I (1-4). Wykop III (5,6).

Die Siedlung der Trzciniec-Kultur in Rakszawa, Fundstelle 12, Wojewodschaft Rzeszów

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Fundstelle wurde im Herbst 1982 während der Oberflächenarbeiten freigelegt. Die Ausgrabungsarbeiten wurden im folgenden Jahr durchgeführt. Man entdeckte dabei die Spuren einer kleinen Pfahlsiedlung (Objekt I), vermutlich einer Hütte (Abb. 2). Das 3x2 m grosse Objekt hatte ovale Form und muldenförmiges Profil und war in nördlicher und südlicher Richtung am grössten ausgedehnt. Von nordöstlicher, östlicher, südlicher und südwestlicher Seite war mit einer Pfahlreihe umgeben, worauf die Abdachung gestützt war. Der Bau besass zwei Feuerstellen, wo sich zahlreiche Braunkohlenstücken, As-

che, Keramik - und Muschelfragmente befanden. Am Südwesten des Objekts befand sich eine flache, muldenförmige Grube 1.

Die infolge diesjährigen Untersuchungen gewonnenen Keramikbruchstücke weisen technologischer, tektonischer und ornamentaler Hinsicht für die Keramik der Trzciniec-Kultur typische Merkmale auf (Taf. I, II, III).

Die Siedlung der Trzciniec-Kultur dürfte in die zweite Periode der Bronzezeit datiert werden.

Man plant die Fortsetzung der Arbeiten.